

Rune Ottosen: *I journalistikkens grenseland. Journalistrollen mellom marked og idealer*

Kristiansand: IJ-Forlaget, 2004

I journalistikkens grenseland. Journalistrollen mellom marked og idealer er en samlet fremstilling af en række kritiske arbejder om journalistik og journalistrollens historiske udvikling, som Rune Ottosen har begået gennem årene, suppleret med nye empiriske data fra blandt andet spørgeskemaundersøgelser og kvalitative interviews med forskellige journalistgrupper. Bogen er en bearbejdning af et udkast til en doktorafhandling og har til formål at formidle Rune Ottosens omfattende videnskabelige produktion i lærebogsformat – og *I journalistikkens grenseland* fungerer netop godt som sådan. Alene den omfattende indholdsfortegnelse over de i alt ti kapitler vidner om bogens mange – for både journaliststuderende, medieforskere og redaktionelle medarbejdere – væsentlige problemstillinger, som introduceres og dokumenteres med et væld af empiriske data og detaljerede redegørelser for begivenheder og faglige polemikker i norsk journalistik gennem årene og frem til i dag.

Undertitlen *Journalistrollen mellom marked og idealer* sammenfatter bogens hovedfokus på en historisk og til dels professionssociologisk diskussion af journalistikkens konfliktfyldte status. På den ene side er der de faglige normer om blandt andet autonomi og kritik, som fortsat udgør fundamentet i journalistikkens selvforståelse og også ofte er drivkraften bag den enkelte journalists virke. På den anden side udfordres disse idealer og selvforståelsen konstant af mediemarkedets økonomiske strukturer. Bogens grundlæggende argument er, at journalistrollen faktisk er blevet *formet af* og *fortsat formes i* dette spændingsfelt mellem marked og ideal, strukturer og aktører – på godt og ondt.

Som det skitseres i det indledende kapitel, trækker bogen således teoretisk – helt oplagt – på blandt andet en kombination af Anthony Giddens' strukturteori og Pierre Bourdieus feltteori. Disse teoretiske tilgange bruges til at indkredse det, som Rune Ottosen selv benævner "det journalistiske rummet" (s. 19). Dette rum opstår i krydsningsfeltet mellem en række vertikale og horisontale konfliktlinier på især strukturniveau, som journalistrollen skal udvirkes inden for – en rolle, hvis daglige praktisering omvendt påvirker og for-

andrer de selv samme rammer eller strukturer.

Konfliktlinierne vedrører mere konkret 1) den journalistfaglige organisering, 2) den ophavsretlige kamp for at beskytte de journalistiske udtryk, 3) journalistuddannelse, 4) ytrings- og informationsfrihed, 5) etik i journalistikken, 6) journalistikkens afgrænsning i forhold til beslægtede fagområder samt 7) betydning af (medie)teknologiske udviklingstendenser for journalistikken. Hovedparten af disse spændingsfelter eller konfliktlinier uddybes i bogens efterfølgende ni kapitler, som overordnet kan indplaceres i et henholdsvis professionsorienteret og markedsøkonomisk perspektiv, hvilke der løbende veksles imellem.

De professionsorienterede kapitler redegør for det norske journalistfags sociologiske og historiske udvikling med fokus på blandt andet selvforståelse, fagorganisatoriske og uddannelsesmæssige forhold samt etiske normer. Et kapitel dokumenterer for eksempel empirisk, hvorledes journalister fortsat netop drives af et heroisk selvbillede og engagement i rollen som en kritisk aktør, der gør en forskel. Andre kapitler debatterer forandringer i den norske journalistorganisation og betydningen heraf for fagets professionelle identitet. I denne sammenhæng diskuterer Rune Ottosen blandt andet, hvorledes udelukkelsen af PR- og informationsjournalister fra det norske journalistforbund (NJ) i slutningen af 1990'erne kan ses som et ideologisk eller symbolsk (og måske selvtværgørende) forsøg på at afgrænse journalistfaget fra beslægtede, ikke mindst kommercielt orienterede fagområder, som umiddelbart udfordrer journalistikkens troværdighed, selvforståelse og professionalismisme. Et andet kapitel redegør indgående for journalistikkens uddannelsesmæssige placering mellem en akademisk (forsknings)tradition og redaktionernes krav om rutinemæssige, praktiske kompetencer. Essensen er, at uddannelsesparameteret på den ene side har bidraget til en vis professionalisering. På den anden side har behovet for skrivefærdigheder frem for specialviden samt fraværet af en obligatorisk journalistuddannelse medvirket til at afskære journalistikken fra en traditionel professionsbetegnelse. Denne betegnelse er dog heller ikke nødvendigvis attråværdig for faget, netop fordi den klassiske professionsforståelse kan være i strid med journalistrollens – ideelt set – frie, autonome væsen og kreative element.

Uanset professionaliseringsgraden er en af fagets kernepremisser og deraf en af bogens hovedpointer, som nævnt, at journalistens (semi)professionelle rolle skal praktiseres inden

for industrielle rammer, som på mange måder kan kompromittere den idealiserede selvopfattelse, som altså præger både enkeltjournalisten, fagforeningerne og til dels uddannelserne. *Hvordan* konkretiseres i bogens anden hovedgruppe af kapitler, hvoraf ét for eksempel dokumenterer ændringerne i de norske mediemarkedsmekanismer i retning af øget kommercialisering, koncentration og profitmaksimering. Som det eksemplificeres i et opfølgende kapitel kendetegner disse ændringer ikke kun de kommercielle medievirksomheder, men også public service-virksomheder som NRK. Et tredje kapitel dokumenterer, hvorledes situationen forstærkes af, at enkeltjournalister også *selv* markedsfører sig og udnytter deres fags legitimitet til at opnå økonomisk profit i forskellige kommercielle sammenhænge. Endelig redegøres der afslutningsvist for, *hvor* galt det kan gå, når profit, journalistik, (medie)personlighed og politik sammenblandes, og særinteresser får lov til at dominere mediernes indhold frem for en selvstændig journalistisk vurdering – med Silvio Berlusconi Italien som skræmmeksempel.

I journalistikkens grenseland indskriver sig i en efterhånden omfattende både skandinavisk og international litteratur om journalistik som et fagområde mellem en stærk normativ tradition og en række eksterne medieindustrielle og samfundsøkonomiske strukturer. Rune Ottosens bidrag rummer mange af dette felts væsentlige diskussioner, om end man af og til kan savne en mere eksplicit argumentation for, hvorfor netop de pågældende problemstillinger er udvalgt frem for andre, og hvorfor de forskellige kapitler eller diskussioner er koblet i netop den pågældende rækkefølge. Eksempelvis berøres kvindelige journalister i en mandsdomineret branche, journalister fra det samiske mindretal samt individuelle 'kendis'-journalister i flæng med de mere overordnede samfundsstrukturelle kommercialiseringstendenser og principielle professionaliseringsperspektiver. Endvidere kan man afslutningsvist savne en mere eksplicit opsummerende diskussion, som samler alle de mange relevante tråde og diskussioner fra bogen. Det sker til dels i kapitel 9, som dog er bogens næstsidste frem for dens afrundende kapitel.

Til gengæld medvirker den konsekvente vekselvirkning mellem netop det professionsidealistiske og det markedsøkonomiske perspektiv til, at disse to gennemgående og samtidig modsatrettede vinkler integreres konstruktivt. Desuden underbygger dette dobbeltperspektiv hele tiden det strukturerende synspunkt med hensyn til de

forskellige konfliktliniers gensidige bidrag til at både forme, begrænse og udvikle journalistrollen netop i kraft af spændingerne mellem kommerciel afhængighed og journalistisk autonomi – praksis og teori, rammevilkår og selvforståelse. Som denne anmelder tolker det, er det netop også dette spændingsfelt mellem såvel det horisontale og vertikale som det økonomiske og normative, at begrebet 'grenseland' i bogens hovedtitel refererer til, herunder de muligheder, trusler og udfordringer for journalistikken som fag og journalisten som fagudøver eller professionel, som dette grænseland afstedkommer.

Endelig præsenteres de udvalgte emner med både bredde og dybde i fremstillingen – og det såvel teoretisk som empirisk. Det skyldes ikke mindst, at Rune Ottosen løbende trækker på mange forskellige cases fra det norske mediesystem og journalistfag til at eksemplificere sine pointer og de mange spændingsfelter. Således relateres for eksempel det oprindelige teoretiske afsæt hos Bourdieu og Giddens samt Rune Ottosens egen model om de horisontale og vertikale konfliktlinier løbende til den historiske gennemgang og de valgte eksempler. Det skaber perspektiv og konkretiserer de teoretiske argumenter – en kobling af teori og empiri, som andre fremstillinger inden for samme felt ofte har svært ved at praktisere, ikke mindst når Giddens' strukturationsteori og/eller Bourdieus feltteori skal operationaliseres i empiriske analyser (inklusive denne anmelders eget beslægtede arbejde, blot set fra et dansk perspektiv).

Man kan indvende, at de nuancerede, eksemplificerende historiske datafremstillinger af og til bliver så detaljerede og omfattende, at overblikket og de teoretiske pointer kan have tendens til at blive sekundære i forhold til årstal, navne, forkortelser, forløbs- og procedureredegørelser mv. Nuanceringen bevirker desuden visse indholdsmæssige overlap. Omvendt forekommer netop detaljeringsgraden at være en pointe ved bogen, ikke mindst i lyset af dens genremæssige (lærebogs)målsætning. I det perspektiv kan gentagelserne endvidere være med til at fremme læsningen frem for at forstyrre den.

I forlængelse heraf indeholder bogen en mangfoldighed af redegørelser for og referencer til ældre og den nyeste litteratur på området, både fra Rune Ottosens eget oeuvre og fra andre især norske medieforskeres hånd – værker, hvor den nysgerrige læser kan finde endnu mere dybdegående diskussioner af helt specifikke problemstillinger. Selv om bogens perspektiv således primært er norsk, er diskussionerne og pointerne ligeså rele-

vante i andre skandinaviske lande trods forskelle i mediesystemer og historiske fakta. De behandlede emner må nemlig betegnes som principielt væsentlige – og som sådan har de forskellige skandinaviske lande da også meget mere til fælles end det modsatte.

Bogen er skrevet i et tilgængeligt og veloplagt sprog, hvormed den ikke kun indholdsmæssigt afspejler forfatterens store indsigt, men også formmæssigt kommunikerer hans engagement, faglige positioner og af og til ligeledes mere personlige synspunkter på blandt andet journalistuddannelse, medieøkonomiske markeds kræfter og professionelle grænseflader. Det giver bogen et også debatterende islæt, som netop kan anspore til en mere principiel diskussion og stillingtagen for eksempel på redaktioner eller i undervisningslokaler. Såvel bogen som helhed som dens enkelte kapitler hver for sig vil derfor være velegnede i mange forskellige uddannelses- og mediesammenhænge som afsæt for en række vigtige drøftelser af journalistik som fag og/eller profession og ikke mindst som forretning – både i et historisk perspektiv og set med nutidens briller.

*Nete Nørgaard Kristensen
Adjunkt, ph.d.
Afdeling for Film- og Medievidenskab
Københavns Universitet*

Mie Femø Nielsen, red.: *Spin, selv-fremstilling og samfund – public relations som reflekterende praksis*.
Forlaget Samfundslitteratur, 2005,
359 s. 318 kr.

Spin er nok tidens hotteste kommunikationsbegreb. I forårets valgkamp blev begrebet brugt om snart sagt enhver politisk handling, der bare havde duften af strategisk overlæg – fra Lykketofts besøg på en svinefabrik, over Jelveds svingen med håndtaske til Foghs maniske “kontrakt”-politik. DR2 viste endda dagligt magasin-programmet *Spin*, der udelukkende var dedikeret til at afsløre spin.

Derfor kommer antologien *Spin, selv-fremstilling og samfund* som en tiltrængt akademisk belysning af fænomenet. Og den er vældig god – up to date, empirisk funderet, praktisk orienteret, med danske cases, usædvanlig velskrevet og ikke mindst flot

redigeret af Mie Femø Nielsen. Antologien er noget usædvanlig for en akademisk udgivelse, da den lægger stor vægt på den præsenterede forsknings praktiske anvendelighed (der er da også en del praktikere blandt forfatterne). Således munder flere artikler ud i praktiske anbefalinger til kommunikatører. Det giver dog ikke antologien noget præg af *how to*-manual, for som titlen angiver, er refleksionen af de anvendte kommunikationsstrategier i fokus.

Med en sjældent eksemplarisk kombination af teori og praksis giver antologien en mangfoldighed af synsvinkler på den offentlige kommunikation hos græsrodder, ministerier, virksomheder og politikere.

Spin er vel politisk!

På et punkt holder antologien dog ikke helt, hvad den lover. Med udtrykket “spin” skaber titlen en forventning om, at man skal i gang med at læse om nyere tendenser i politisk kommunikation — den stigende professionalisering eller strømning af politisk kommunikation, som vi har oplevet i kølvandet på politikersucceser som Bill Clinton og Tony Blair. For spin er vel politisk (og en *spin doctor* er vel en politisk kommunikationsrådgiver)!

Store dele af antologien handler imidlertid ikke om spin, men om strategisk kommunikation i almindelighed. Dermed forskydes fokus fra det interessante ved spinbegrebet, nemlig at det hænger sammen med en politisk udvikling, hvor man mere og mere bevidst indtænker kommunikation i politik. Spinpolitikens iscenesættelse og mulige manipulation opleves som en trussel mod grundlæggende politiske idealer om åbenhed, almenhed og repræsentativitet, grundsten i vores demokrati. At knytte begrebet til andre sfærer af strategisk kommunikation – græsrods- og virksomhedskommunikation – forplumrer både begrebets betydning og den principielle debat om det problematiske ved fænomenet. Artiklerne er dog ikke blevet mindre interessante af den grund. Det er bare ærgerligt, at de skal “oversælges” med et – i dette tilfælde misvisende – modebegreb.

Både Finn Frandsen og Thomas Saarup lægger dog fint ud med det politiske med nogle fornemme introduktioner til spinfænomenet. Frandsen beskriver spin i dansk politik og ser det som en nødvendig professionalisering af den politiske kommunikation. Dermed er spin ikke i sig selv et